Debatt

Redaktör Carina Stensson
Debattredaktionen debatt@svd.se Telefon 08-13 51 49
Webb: SvD.se/debatt X: x.com/SvDDebatt Facebook: SvD Debatt

→ SvD.se

→ SvD.se

Förnekelsetillägget skadar grundlagen

Den misspryder en grundlag. Den är luddig. Den är onödig. Den riskerar att hämma nödvändiga diskussioner om folkmord. Kort sagt, det finns inga rätt i den förnekelse-bestämmelse som riksdagen den 4 november ska ta ställning till, skriver journalisten Nils Funcke.

Nils Funcke är expert på frågor om yttrandefrihet.
Foto: Janerik Henriksson/TT

Förslaget till ett nytt stycke i bestämmelsen om hets mot folkgrupp består av 78 ord och fem kommatecken intryckta i en enda mening. Den är kvistig att läsa. I vanlig lag skulle den måhända kunna passera, men den saknar den stringens och tydlighet som bör kännetecknа bestämmelser i grundlag.

Stycket lyder i sin helhet:

Som tryckfrihetsbrott anses också hets mot folkgrupp som innebär att någon förnekar, ursäktar eller uppenbart förringar ett brott som utgör eller motsvarar folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelse eller aggressionsbrott enligt ett avgörande som har meddelats av en svensk domstol eller av en erkänd internationell domstol för brott mot folkrätten och som fått laga kraft, om gärningen är ägnad att uppmana till våld mot, hota eller uttrycka missaktning för en sådan grupp eller enskild som avses i första stycket.

Även om man anser att bestämmelsen behövs skulle den, införd endast i brottsbalken, där den nu finns, kunna tillämpas på grundlagsskyddade medier. Det konstaterade också kommittén som beredde ärendet (SOU 2023:17) och regeringen (prop. 2023/24: 93). Kommitténs och regeringens motiv för att införa tillägget i grundlag är slentrianmässigt.

Bland andra Judiska centralrådet har tolkat bestämmelsen som att det nu blir straffbart att förneka förintelsen. Det är en missuppfattning. I vart fall sedan 1971 har det varit möjligt att lagföra personer som förnekar förintelsen om det sker på ett mot judar missaktande sätt. I en fällande dom mot en närradiostation konstaterade hovrätten att det får anses tillåtet att ifrågasätta förintelsen, men påståendena i sändningen var missaktande eftersom det ”frammanade en bild av den särskilt lögnaktige juden som inte skyr några medel för att nå sina syften”.

Tillägget som riksdagen ska ta ställning till förändrar därmed inte gränsen för straffbara yttranden. Därmed blir kritiken mot åklagaren som lade ned förundersökningen kring en skylt i en demonstration i juli i år mot Israels krigsbrott i Gaza orättvis och osaklig.

Men varför införa en bestämmelse som inte ändrar något i sak?

Kommittén och regeringen menar att det finns ett ”värde i sig” att uttryckligen markera att ett förringande av ett folkmord är straffbart. Bestämmelsen är enligt kommittén tänkt att användas som ett ”pedagogiskt verktyg” i utbildningssituationer. Lärare ska kunna hänvisa till att staten har infört en bestämmelse som skyddar förintelsens minne och ”att det på så vis inte går att ifrågasätta att den har ägt rum”. Den logiska fortsättningen är att av pedagogiska skäl polisanmäla elever.

Kunskap, insikt och förståelse skapas inte genom dekret och hänvisning till svensk strafflag. Det tystar kanske för stunden invändningar och undertrycker funderingar och tvivel. Att använda bestämmelsen på ett auktoritärt sätt, som Caligula använde sin pekpinne, får motsatt effekt. I stället för kunskapsinlärning riskerar vi att utbildningen formar ungdomar utan förmåga att tänka själva. De blir blivande vuxna som inte lyssnar och, utan självförtroende, inte vågar utsätta sin egen övertygelse och känslor för andras.

Jennie Sivenbring, docent i barn- och ungdomsvetenskap vid Göteborgs universitet, och doktoranden Jennie Karlsson intervjuade 33 gymnasieelever om hur konflikten Israel–Palestina hanteras i skolan. Intervjuerna genomfördes efter Hamas terrorattack den 7 oktober 2023.

Forskarnas slutsatser är oroande. De konstaterar att många gymnasieelever drar sig för att diskutera kriget mellan Israel och Hamas i skolan. Eleverna uttrycker att de är osäkra på vad som går att säga och för varandra. I stället för diskussioner i ordnade former söker eleverna ofta kunskap på sociala medier. ”Tystnaden riskerar att förstärka ett ensidigt kunskapsinhämtande. Eleverna får inte hjälp att se flera perspektiv”, menar forskarna och understryker att samhället bör säkerställa att ”klassrum blir utrymmen där komplexitet erkänns, stereotyper avvecklas och elever ges möjlighet att kritiskt engagera sig i omtvistade historiska och samtida konflikter”.

Enligt regeringen är inte syftet att hindra en saklig debatt om folkmord. Men det vaga rekvisitet, ”uppenbart förringar”, skapar en osäkerhet. Risken är att en legitim diskussion om omfattningen, orsakerna, jämförelser mellan folkmord och vad som anses utgöra ett folkmord uteblir.

> ”I stället för kunskapsinlärning riskerar vi att utbildningen formar ungdomar utan förmåga att tänka själva.

Enligt regeringen innebär ett ”uppenbart förringande” att någon ger uttryck för ”ett kvalificerat förminskande av allvaret i gärningen, det vill säga att det klart och tydligt rör sig om ett förringande”. Ett cirkelresonemang där det luddiga ”kvalificerat förminska” får definierar ”uppenbart förringa”.

Justitieminister Gunnar Strömmer (M) har säkerligen en brasklapp i beredskap, ”till detta var jag nödd och tvungen”.

EU-kommissionen beslutade i februari 2020 att inleda ett överträdelseärende mot Sverige för att inte fullt ut ha genomfört EU-rambeslut mot rasism. Enligt kommissionen saknade den svenska brottsbalken bestämmelser som specifikt kriminaliserar gärningar som urskuldar, förnekar eller flagrant förringar folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser.

Kommissionen var inte nöjd med regeringens förklaring att befintliga bestämmelser om hets mot folkgrupp, olaga hot och uppvigling omfattade de yttranden som anges i rambeslutet. Inte heller att Sverige gått längre genom att straffbelägga missaktande yttranden imponerade på kommissionen.

Inför risken att ställas inför EU-domstolen för fördragsbrott vek regeringen ned sig i stället för att ta en strid där nederlaget inte framstår som givet. Det har skett även tidigare och få vill kännas vid den deklaration Sverige lämnades vid EU-anslutningen om att vi avsåg att värna vårt konstitutionella arv.

Återstår att rädda det som räddas kan. Riksdagen bör vårda grundlagen genom att avvisa att ett illa utformat, luddigt, onödigt och skadligt ”pedagogiska verktyget” införs i tryckfrihetsförordningen.

Nils Funcke
journalist, yttrandefrihetsexpert
och hedersdoktor vid Uppsala universitet